

HELGE BONSET

Vanuit het hoger onderwijs zijn regelmatig geluiden te horen over lacunes in de beheersing van het Nederlands bij eerstejaars studenten, die hun studievoortgang bemmeren en bijdragen aan hun uitval.

Op verzoek van het ministerie van OCW onderzocht SLO de aansluiting tussen Nederlands in het vwo en Nederlands in het wetenschappelijk onderwijs*. We gingen allereerst na welke lacunes er nu precies gesignaleerd worden in het wetenschappelijk onderwijs. Daarna bekeken we in hoeverre die kunnen voortkomen uit frictie tussen de eisen in het examenprogramma Nederlands vwo en de eisen aan beheersing van het Nederlands in het wetenschappelijk onderwijs. Ten slotte vroegen we ons af op welke manieren de aansluiting verbeterd zou kunnen worden.

In dit eerste deel gaan we in op de gesignaleerde lacunes. De andere twee vragen komen in een volgend deel aan de orde.

Lacunes zoals gezien door opleiders

Onderzoek van het Tweede Fase Adviespunt (2005) onder opleiders in het wetenschappelijk onderwijs wees uit dat gemiddeld 43% de taalvaardigheid van eerstejaars niet voldoende vond, met de hoogste score bij opleiders in de sector Recht (75%). Uit het onderzoeksverslag: 'Studenten zijn wel redelijk in staat om informatie te vergaren, te ordenen en te presenteren, maar bij de schriftelijke presentatie ontbreekt het aan elementaire kennis op het gebied van spelling en zinsbouw. Men wijt dat ook aan "geaccepteerde slordigheid" (...). En de huidige student kan wel aardig "plakken en knippen", maar is niet in staat zelf een betoog op te zetten of kritisch het materiaal te schiften in bruikbaar en onbruikbaar.'

In maart 2009 organiseerden wij een panel met opleiders uit het wetenschappelijk onderwijs, met de vraag welke lacunes zij constateerden bij hun studenten in hun taalvaardigheid Nederlands. Zij signaleerden verreweg de meeste lacunes op het gebied van de schrijfvvaardigheid en omschreven deze als volgt:

Deel 1 Nederlands in voortgezet en hoger onderwijs: HOE SLUIT DAT AAN?

Er blijkt een behoorlijke discrepantie te zitten tussen de inschatting die eerstejaars studenten zelf maken van hun taalvaardigheid Nederlands, en de inschatting die hun universitaire opleiders en hun (voormalige) docenten Nederlands in het vwo daarvan maken. Op één punt is iedereen het echter eens: schrijfvvaardigheid vormt relatief het grootste probleem.

- Studenten hebben geen besef dat schrijven ook betekent 'herschrijven'. Ze zien schrijven als weergave van gesproken taal, zonder dat een tekst aan redactie wordt onderworpen. En alleen onder de uiterste pressie kunnen ze ertoe aangezet worden teksten te herschrijven.
- Studenten zien niet het belang van de vorm van een tekst in relatie tot de inhoud; ze denken: laat de lezer het maar uitzoeken. Ze checken hun tekst bijvoorbeeld niet met behulp van de spellingcontrole; het besef ontbreekt dat dit het minste is wat een schrijver kan doen om te zorgen dat een tekst verzorgd de deur uit gaat.
- Teksten van studenten zijn onsamenhangend. Ze springen van de hak op de tak, onderscheiden geen hoofdzaken van bijzaken en plakken alles onder elkaar, via knippen en plakken uit internetbronnen.
- Studenten weten onvoldoende hoe je moet citeren en parafraseren en daarbij naar de bron verwijzen. Ook het verschil tussen citeren en parafraseren kennen ze slecht. Bij tijdsdruk neigen ze tot frauderen door bij het knippen en plakken de bron gewoon weg te laten. Ook

kunnen ze onvoldoende de kwaliteit van internetbronnen inschatten: ze weten het verschil niet tussen feit en mening en hoeveel waarde ze moeten hechten aan bepaalde informatie, ze nemen te klakkeloos zaken voor waar aan.

- Spelling, grammatica en formuleren geven grote problemen, zo blijkt onder andere uit de taaltoets die de Vrije Universiteit (VU) afneemt bij alle eerstejaars. Er wordt een snelle achteruitgang gesignaleerd in de spellingvaardigheid over de laatste vier jaar. Bij het remediëren daarvan is het probleem dat de studenten een begrip als *persoonsvorm* niet (meer) kennen, zodat de opleider het allereerste begin van zinsontleding op moet frissen.

De opleiders vragen zich wel af of studenten genoeg oefening in en begeleiding bij het schrijven krijgen in hun studie. Hebben ze bijvoorbeeld voldoende geoefend met specifiek juridisch taalgebruik op het moment dat ze via hun pleitnota daarop worden afgerekend? En zijn universitaire docenten voldoende in staat en bereid feedback

te geven aan studenten op hun teksten? Veel van hen willen geen 'taalbegeleider' worden. Aan de andere kant is de prikkel bij studenten om veel te investeren in het verkrijgen en verwerken van feedback ook laag.

Op het gebied van leesvaardigheid hebben de studenten volgens de opleiders problemen met moeilijke woorden, verbanden leggen en hoofd- van bijzaken onderscheiden. Op (passieve) woordenschat scoren studenten die thuis Nederlands spreken in de taaltoets van de VU beter dan studenten met een niet-Nederlandstalige achtergrond, maar alle studenten hebben veel moeite met spreekwoorden en gezegden (*schering en inslag; spijkers op laag water zoeken*).

Op het gebied van luistervaardigheid signaleren de opleiders regelmatig een inactieve studiehouding bij studenten. Ze zitten vaak bij (hoor)colleges zonder pen en papier en maken geen aantekeningen. Een student verklaarde desgevraagd dat hij geen idee had hoe hij tegelijkertijd aantekeningen zou moeten maken en luisteren.

Op het gebied van spreek- en gespreksvaardigheid zijn studenten volgens een opleider duidelijk vooruitgegaan in presentatievaardigheid. Een ander wil daarop iets afdingen: de presentaties zijn wel gelikt, maar het ontbreekt vaak aan verdieping qua taal- en vakinhoud. Bij discussies komen de studenten te snel met 'eigen meningen': ze luisteren te weinig en leggen te weinig verbanden met wat anderen zeggen. Argumenteren wordt te zeer gezien als het ventileren van een eigen mening, en het onderscheiden van feiten en meningen vormt ook hier voor studenten een probleem.

Lacunes zoals gezien door studenten

Onderzoek van het Tweede Fase Adviespunt (2005) wijst uit dat studenten relatief vaak aansluitingsproblemen tussen Nederlands en het hoger onderwijs noemen in de sectoren Recht (14%), Taal en Cultuur (14%), en Gedrag en Maatschappij (9%). De percentages ontevreden studenten liggen echter beduidend lager dan bij Engels en Wiskunde. Helaas wordt niet vermeld welke aansluitingsproblemen en welke lacunes studenten dan precies ervaren als het gaat om Nederlands.

Om daarover meer duidelijkheid te krijgen hebben wij het IOWO te Nijmegen gevraagd zijn jaarlijkse enquête onder de universitaire eerstejaars studenten (de WO-instroommonitor) in 2009 uit te breiden met vragen over de aansluiting voor het vak Nederlands.

De eerste vraag had betrekking op de mate van tevredenheid over de inhoudelijke aansluiting van het

vak Nederlands met de universiteit. De meeste eerstejaars (79%) blijken tevreden met deze aansluiting. 6% is ontevreden en 15% acht de vraag niet van toepassing.

Als we kijken naar de profielen, zijn studenten met een maatschappijprofiel vaker negatief (Economie & Maatschappij 8,8%, Cultuur & Maatschappij 9,8%) over de aansluiting dan studenten met een natuurprofiel (Natuur & Techniek 4,2%, Natuur & Gezondheid 4,7%). Dit verschil wordt veroorzaakt doordat studenten met een maatschappijprofiel relatief vaak een studie kiezen in de sectoren Taal & Cultuur of Recht. Studenten in deze sectoren zijn vaker ontevreden over de aansluiting (10,3%, respectievelijk 10,5%) dan studenten in de sectoren Gezondheid (4,3%), Natuur (3,2%) of Techniek (4,9%). Deze bevinding sluit aan bij die van het Tweede Fase Adviespunt vier jaar eerder. IOWO oppert als verklaring dat studies in de sectoren Taal & Cultuur en Recht een groter beroep doen op de taalvaardigheid van studenten dan studies in andere sectoren.

Geslacht, herkomst, opleidingsniveau van de ouders en type vwo (wel of niet tweetalig) bleken niet van invloed op het oordeel over de aansluiting.

De tweede vraag werd alleen gesteld aan de 6% ontevreden studenten en luidde: 'Je hebt zojuist aangegeven dat je ontevreden bent over de inhoudelijke aansluiting van het vak Nederlands met de universiteit. In welke mate beheers jij de vaardigheden Leesvaardigheid, Schrijfvaardigheid, Luistervaardigheid, Spreek- en gespreksvaardigheid?' (op een vijfpuntsschaal van *zeer slecht* tot en met *zeer goed*).

Studenten die aangeven ontevreden te zijn over de aansluiting van het vak Nederlands op hun studie schatten zichzelf niettemin gemiddeld goed tot zeer goed in voor leesvaardigheid (3,7), voor luistervaardigheid (4,2), en spreek- en gespreksvaardigheid (3,6). Ze schatten zichzelf gemiddeld veel minder hoog in voor schrijfvaardigheid: 2,7. Er zijn hierbij geen verschillen op basis van geslacht, herkomst, opleidingsniveau ouders, type vwo, profiel en sector.

Aan studenten die bij een bepaalde vaardigheid een 1, 2 of 3 hadden aangekruist, is een aantal stellingen voorgelegd, met een vijfpuntsschaal van *geheel mee oneens* tot en met *geheel mee eens*. Zie kader 1. Achter de stellingen staan de gemiddelde scores.

Achtergrondkenmerken (geslacht, herkomst et cetera) spelen geen rol bij luister- en spreekvaardigheid. Ze leveren wel enkele verschillen op bij lees- en schrijfvaardigheid, die we hier onbesproken laten.

LEESVAARDIGHEID Bij het lezen van een studietekst (studieboek, artikel, reader) heb ik moeite met:	bepalen wat in de tekst wel en niet van belang is	3,0
	begrijpen van de vaktaal in de tekst	3,0
	onthouden van de hoofdzaken van de tekst voor een tentamen	2,9
	leggen van verband tussen de informatie uit de tekst en informatie uit andere teksten	3,2

SCHRIJFVAARDIGHEID Bij het schrijven van een tekst (verslag, paper, scriptie) heb ik moeite met:	verzamelen van informatie voor de tekst	2,4
	aanbrengen van structuur in de tekst	3,1
	correct formuleren en spellen	3,5
	gebruiken van de taal van het vak dat ik studeer	2,7

LUISTERVAARDIGHEID Bij het luisteren naar een college, les of presentatie in mijn studie heb ik moeite met:	houden van de aandacht bij wat er gezegd wordt	3,1
	begrijpen van de vaktaal die gebruikt wordt	2,9
	volgen van de grote lijn van wat er gezegd wordt	2,8
	maken van aantekeningen voor een tentamen	2,9

SPREEK- EN GESPREKSVAARDIGHEID Bij het nemen van een gespreksbeurt of het houden van een presentatie in een werkgroep of college heb ik moeite met:	durven spreken in die situatie	3,2
	vasthouden van de grote lijn van wat ik wil zeggen	3,0
	gebruiken van de taal van het vak dat ik studeer	2,7
	verstaanbaar en vloeiend spreken	2,9

Kader 1. Stellingen die betrekking hebben op een aantal vaardigheden, voorgelegd aan studenten en de gemiddelde scores

Studenten hebben geen besef dat schrijven ook betekent ‘herschrijven’. Ze zien schrijven als weergave van gesproken taal, zonder dat een tekst aan redactie wordt onderworpen

Lacunes zoals gezien door docenten Nederlands in het vwo

Omdat we nieuwsgierig waren naar de mening van vwo-docenten Nederlands over taalvaardigheidlacunes bij hun leerlingen (de aankomende universitaire eerstejaars) organiseerden we ook met hen een panel. We vroegen of ze bij hun leerlingen het beeld herkenden dat de universitaire opleiders schetsten ten aanzien van de eerstejaars.

De docenten gingen vooral in op het domein schrijfvaardigheid. Ongeveer de helft van de panelleden was in grote lijnen tevreden over het schrijven van de vwo-leerlingen, de andere helft niet. Herschrijven, spellen en formuleren werden door iedereen als probleem gezien. Als mogelijke oorzaken van slechte schrijfstijl werden genoemd:

- ze moeten nu tekstgenres beoefenen die ze niet hebben gehad in het vwo (bijvoorbeeld ‘paper’);
- ze krijgen minder richtlijnen voor en begeleiding bij hun schrijfproducten dan in het vwo, en er worden minder duidelijke eisen gesteld;
- wat ze bij Nederlands in het vwo aan kennis en vaardigheid hebben opgedaan op het gebied van schrijven, transfereren ze niet naar schrijven in hun vervolgstudie, net zo min als ze dat op school deden naar schrijven bij andere vakken.

Het door de opleiders gesignaleerde gebrek aan kennis van spreekwoorden en gezegden bij de eerstejaars, herkenden de panelleden ook bij hun vwo’ers. In het algemeen vonden ze de woordenschat van de vwo’ers te gering. Dat eerstejaars beter zijn geworden in presenteren, debatteren en discussiëren herkenden de panelleden eveneens, maar ze deelden ook de mening van de opleiders dat de diepgang soms ver te zoeken is.

Daarnaast vroegen we de docenten of ze van mening waren dat de studenten in de IOWO-enquête hun taalvaardigheid realistisch hadden geschat. Ze waren algemeen van mening dat dit niet het geval

was: zo weinig problemen bij zo weinig studenten leek hen onwaarschijnlijk. Als voornaamste verklaringen opperden ze:

- de studenten zien hun lacunes zelf helemaal niet, behalve bij correct formuleren en spellen, omdat ze daarmee geconfronteerd worden via speciale taaltoetsen van de universiteit;
- ze krijgen geen duidelijke feedback van hun opleiders op hun talige prestaties;
- ze kunnen na een halfjaar nog niet overzien of hun vaardigheid toereikend is, want schrijfproblemen worden vaak pas ernstig verderop in de studie, als er een zwaarder beroep op schrijfvaardigheid wordt gedaan.

Conclusie

Uit het bovenstaande blijkt een behoorlijke discrepantie tussen de inschatting die eerstejaars studenten zelf maken van hun taalvaardigheid, en de inschatting die hun universitaire opleiders en hun (voormalige) docenten Nederlands in het vwo daarvan maken. Maar op één punt lijken de meningen niet uiteen te lopen: schrijfvaardigheid vormt relatief het grootste probleem.

Het lijkt daarom logisch prioriteit te geven aan het aanpakken van lacunes op het gebied van schrijfvaardigheid, wanneer we de aansluiting tussen vwo en wetenschappelijk onderwijs willen verbeteren, zowel bij het doen van nader onderzoek (zie bijvoorbeeld Hafkenscheid & Meinema, 2005) als bij het zoeken van oplossingen. ■

NOOT

* Uiteraard zou het minstens even zinvol zijn de aansluiting te onderzoeken tussen Nederlands in havo en Nederlands in het hoger beroepsonderwijs. Daartoe hadden wij echter geen opdracht.

LITERATUUR

- Hafkenscheid, E., & Meinema, Y. (2005). Duo-reflectieopdrachten voor schrijfvaardigheidsonderwijs op het vo en wo: Een ontmoeting. *Levende Talen Tijdschrift*, 2, 34–39.
- Tweede Fase Adviespunt. (2005). *Zeven jaar Tweede Fase: Een balans*. Den Haag: Auteur.

web

<www.lesexpres.nl/hollandaca>

Hollandaca is een gratis internetcursus Nederlands met uitleg in het Turks en is bedoeld voor zelfstudie voor hoger opgeleiden. De cursus bestaat uit vijftien lessen. Elke les bestaat uit een beknopte samenvatting, woordenschat en interactieve oefeningen.

<www.bartleby.com>

De ondertitel van deze website zegt eigenlijk al genoeg: *great books online*. Deze overzichtelijke site biedt u een schat aan gratis Engelstalige e-teksten. U kunt kiezen uit fictie (van Dickens tot Agatha Christie), poëzie (van Keats tot Robert Graves), non-fictie en ‘klassieke’ naslagwerken zoals *Roget’s Thesaurus*. De collectie bevat ook vertalingen van grote niet-Engelstalige schrijvers als Dante en Goethe.

<www.yamli.com>

Yamli is een zoekmachine waarmee je Arabische woorden (in het Arabisch) in kunt typen – een uitkomst voor degenen die iets in het Arabisch willen googelen. Via een gewoon westers toetsenbord kunnen op gemakkelijke wijze Arabische schriftekens worden ingevoerd. Als je namelijk een Arabisch woord intikt zoals het wordt uitgesproken, verandert Yamli het Latijnse alfabet in Arabisch schrift.

<<http://tinyurl.com/ltn-mauer>>

De *Berliner Morgenpost* heeft een bijzonder geslaagde internettour rond de val van de Berlijnse muur op z’n site staan. Ook voor leerlingen interessant en begrijpelijk. Kijkt u voor lesmateriaal over dit onderwerp vooral ook op <www.deutschmachtspass.de>, de website van de weer actief geworden werkgroep *Deutsch macht Spaß*. Onder *Aktuelles* vindt u een goed overzicht, onder andere ook van de gratis downloadbare extra materialen die Nederlandse educatieve uitgeverij rond het thema beschikbaar stellen.

<www.eltgames.com>

ELT Games is een website boordevol leuke ideeën voor het oefenen van Engelse grammatica en spreekvaardigheid op verschillende niveaus. Vrijwel alle activiteiten zijn bedoeld voor tweetallen of groepen. Elke activiteit is voorzien van een printbaar werkblad, zodat u direct aan de slag kunt.

<www.teleac.nl/duits>

Teleac is enkele jaren geleden begonnen taalcursussen online te ontwikkelen. Intussen vindt u naast exoten als een cursus Chinees of – al minder exotisch – Spaans, ook een cursus Duits, die geheel vrij gebruikt mag worden. De cursus richt zich op volwassenen die hun communicatieve vaardigheden willen opfrissen. Maar ook scholen gebruiken het materiaal. Op het Liemers College in Zevenaar bijvoorbeeld wordt de cursus gericht ingezet, met veel succes. Kijkt u zelf maar eens.

<<http://schoolbordportaal.nl>>

Op de site Schoolbordportaal kunt u instructiegereedschap voor uw digibordlessen vinden. De tools zijn bord- en leergangonafhankelijk en vrij te gebruiken. Zo vindt u er bijvoorbeeld spelletjes voor op het bord, online woordspinnen, timers, een gedrag- en geluidsmeter, en nog veel meer.

<<http://www.neejandertaal.be>>

Neejandertaal is een methode voor lessen taalbeschouwing. De site wil leerlingen via gevarieerde en boeiende opdrachten taalbeschouwing bijbrengen. De methode werkt inductief en doet een beroep op de taalvaardigheid van de leerlingen. Bovendien beschouwt de site taal als laagdrempelige en levende materie, niet als een louter abstract en moeilijk systeem.

<<http://tinyurl.com/ltn-ambr>>

Is *elevator* nu Amerikaans of Brits? Zeggen de Amerikanen *sidewalk* of *pavement*? Bestelt u in Engeland *fries* of *chips* bij uw hamburger? Deze website geeft een overzicht van veelgebruikte woorden die verschillen in het Amerikaans Engels en Brits Engels. Let op: deze lijst bevat uitsluitend woorden die geheel anders zijn, dus geen spellingvarianten zoals *color* / *colour*.

<www.langwichtschool.com>

De website Langwicht School bevat zo’n dertig grappige Engelstalige cartoons over de wondere wereld van de talendocent. Hoe herkenbaar zijn ze voor u en uw leerlingen?

<www.franc-parler.org>

Franc-Parler is een portaal met een ongelooflijk aantal praktische documenten. Het biedt dossiers over uiteenlopende en actuele onderwerpen, een weblog en veel lesideeën (met thema’s als theater, kunst, milieu, film, techniek).

<<http://wiki.zum.de>>

Met dezelfde techniek als Wikipedia onderhoudt de Duitse *Zentrale für Unterrichtsmedien (ZUM)* een omvangrijke Wiki met onder andere een rubriek *Deutsch en DaF/DaZ*. Zeer de moeite waard voor docenten.

<<http://www.helpdeskweb.nl/gemistdownloader>>

Met deze software kan iedereen eenvoudig gemiste televisie-uitzendingen die online aangeboden worden door de omroepen, downloaden en direct converteren naar zijn computer. De software ondersteunt online uitzendingen van *uitzendinggemist.nl* (Nederland 1, 2 en 3), *RTLgemist.nl* (RTL4, 5, 7 en 8), *SBS/NET5/VeronicaGemist.nl* en *YouTube.com*.